

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات	۱۹
فصل دوم: سرمایه‌گذاری‌های بین‌المللی نفتی	۲۷
گفتار اول - بررسی اجمالی سرمایه‌گذاری‌های نفتی	۲۸
گفتار دوم - ماهیت اختلافات سرمایه‌گذاری نفتی	۳۰
گفتار سوم - روش‌های ابتدایی برای حل و فصل اختلافات سرمایه‌گذاری نفتی	۳۴
فصل سوم: حل و فصل اختلافات در ایکسید	۴۱
گفتار اول - تحول تاریخی ایکسید	۴۲
گفتار دوم - رویه اداری در ایکسید	۴۳
گفتار سوم - داوری در ایکسید	۴۵
بند اول - صلاحیت قضایی ایکسید	۴۵
بند دوم - وضعیت دولت‌ها	۵۴
بند سوم - نقش محاکم داخلی	۵۵
بند چهارم - فرآیند ابطال در ایکسید	۵۸
گفتار چهارم - حل و فصل اختلافات سرمایه‌گذاری نفت در سایر نهادهای داوری	۶۲
بند اول - اتاق بازرگانی بین‌المللی (ICC)	۶۳
بند دوم - قواعد داوری کمیسیون حقوق تجارت بین‌الملل سازمان ملل متحد (UNCITRAL)	۶۵
بند سوم - دادگاه داوری بین‌المللی لندن (LCIA)	۶۷

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل، آیا ایکسید بهترین مرجع برای حل و فصل

اختلافات است؟..... ۶۹

گفتار اول - پشتیبانی اداری و لجستیکی از اعضاء..... ۷۰

بند اول - تعیین داوران..... ۷۰

بند دوم - محل رسیدگی به داوری..... ۷۱

بند سوم - اعلان‌ها و اطلاع‌رسانی‌های ایکسید..... ۷۲

گفتار دوم - قابلیت اجرای احکام صادره..... ۷۳

گفتار سوم - اقدامات تامینی تحت ایکسید..... ۷۶

گفتار چهارم - انتقاداتی از ایکسید..... ۷۸

ضمائم ۸۵

ضمیمه اول: کنوانسیون حل و فصل اختلافات مربوط به سرمایه‌گذاری بین

دولت‌ها و اتباع دولت‌های دیگر "کنوانسیون واشنگتن-۱۹۶۵"..... ۸۶

فصل ۱: مرکز بین‌المللی حل و فصل اختلافات مربوط به سرمایه‌گذاری..... ۹۰

فصل ۲: صلاحیت مرکز..... ۱۰۶

فصل ۳: سازش..... ۱۱۰

فصل ۴: داوری..... ۱۱۴

فصل ۵: جایگزینی و سلب صلاحیت سازشگران و داوران..... ۱۳۰

فصل ۶: هزینه دادرسی..... ۱۳۲

فصل ۷: محل رسیدگی..... ۱۳۴

فصل ۸: اختلاف بین دولت‌های متعاقد..... ۱۳۶

فصل ۹: اصلاح..... ۱۳۶

فصل ۱۱: مقررات نهایی..... ۱۳۸

ضمیمه شماره دوم: کنوانسیون شناسایی و اجرای احکام داوری خارجی تنظیم

شده در نیویورک، به تاریخ ۱۰ ژوئن ۱۹۵۸ "کنوانسیون نیویورک ۱۹۵۸"..... ۱۴۲

ضمیمه شماره سوم: قطعنامه ۱۸۰۳ (XVII) مجمع عمومی ۱۴ دسامبر ۱۹۶۲،	
"حاکمیت دائمی بر منابع طبیعی"	۱۶۰.....
فهرست منابع	۱۶۹.....
منابع اولیه	۱۶۹.....
منابع ثانویه	۱۶۹.....

نفت، که به طلای سیاه نیز از آن تعبیر می‌شود، یکی از پرکاربردترین و مهم‌ترین منابع طبیعی موجود در جهان است. این ماده علی‌رغم اهمیت فوق‌العاده مهم و استراتژیکی که دارد، در جهان به صورت پراکنده توزیع شده است. در گذشته دولت‌های دارنده‌ی این منابع مهم، عموماً دولت‌های در حال توسعه، فاقد دانش فنی لازم و نیروی کار ماهر جهت استخراج، توسعه و بهره‌برداری از این منابع بودند و در عین حال از اهمیت زیاد این منابع نیز آگاهی نداشتند.

جدای از این دانش و نیروی کار ماهر، رکن دیگری نیز در این حوزه بود که یک مثلث برای دسترسی به منافع و بهره‌وری تجاری از این منابع مهم را تشکیل می‌داد، و آن سرمایه‌زیادی بود که باید در این حوزه مصرف می‌شد.

سرمایه‌گذاری، مهم‌ترین عاملی بود که می‌توانست این مثلث را تکمیل کند و انسان‌ها را به هدفی که در این حوزه داشتند، یعنی استفاده از این منابع جهت اداره امور و بهره‌وری تجاری، برساند.

سرمایه‌گذاری خارجی، سببی بود که شرکت‌های دارای دانش فنی و نیروی کار ماهر و سرمایه، در دولت‌های دارای این منابع اقدام به امور اکتشاف، استخراج و بهره‌برداری از این منابع بنمایند. این دست سرمایه‌گذاری‌ها ساز و کار پیچیده‌ای داشت؛ چرا که سبب انتقال سرمایه‌های گزاف از خارج از یک دولت پذیرنده سرمایه که دارای این منابع، به داخل این دولت‌ها بود و مقیاس بالایی از مناطق عرضی و ساحلی این دولت‌ها را تحت پوشش قرار می‌داد.

دولت‌های دارای منابع هیدرو کربنی، که در ابتدای امر از اهمیت بالای این منابع آگاه نبودند، برای اینکه بتوانند سه ضلع مثلث را تکمیل کرده و به بهره‌وری از این منابع مهم مخفی شده در زیر سطح زمین برسند، اقدام به جذب شرکت‌های بزرگ سرمایه‌گذار در این حوزه با اعطای مزایا و امتیازات فراوان، می‌نمودند. این امتیازات عموماً برای مدت‌های طولانی بالای ۳۰ سال اعطا می‌شد و عراضی وسیعی از دولت‌های دارنده این منابع را اشغال می‌کرد و حقوق و مزایای زیادی برای سرمایه‌گذاران در طول مدت سرمایه‌گذاری به همراه داشت و سبب به دست آمدن سودهای هنگفت و باد آورده برای سرمایه‌گذاران بود. با گذر زمان که دولت‌ها کم‌کم از اهمیت این منابع و نقش مهمی که این منابع در زندگی بشر داشت با خبر شدند، سبب اقداماتی، در رابطه با تغییر رویه خود در این قراردادهای و نگرششان در نحوه اعطای امتیازات و حقوقی که به این شرکت‌های سرمایه‌گذاری قائل می‌شدند، گردید. انجام اعمالی همچون سلب مالکیت شرکت‌های سرمایه‌گذار، ملی کردن صنعت نفت، لغو امتیازات اعطا شده به صورت یکجانبه و بدون رضایت سرمایه‌گذاران و... از مهم‌ترین این اعمال از جانب دولت‌های دارای منابع و پذیرنده سرمایه بود که صورت می‌گرفت.

سرمایه‌گذاران خارجی تمایلی نداشتند که سرمایه‌هایشان در دولت‌های پذیرنده سرمایه به خطر بیافتد و از طرفی هم نمی‌خواستند که دست از این منافع و سودهای هنگفت بکشند و این عرصه را ترک کنند. پس به دنبال راه‌هایی بودند که از آن طریق بتوانند از سرمایه‌های خود در دولت‌های میزبان محافظت بنمایند تا بتوانند ریسک‌های موجود در این حوزه سرمایه‌گذاری را به حداقل برسانند.

به همین دلیل در این راستا ما با تکامل معاهده‌ها و قراردادهای سرمایه‌گذاری رو به رو بودیم. این دست از قراردادهای، یکسری حقوق را برای سرمایه‌گذاران تضمین می‌کرد که دولت‌های میزبان بتوانند با این حق و امتیازات سرمایه‌گذاران را به این دست

سرمایه‌گذاری‌ها ترغیب کنند و در عین حال بتوانند از حاکمیت خود بر منابع طبیعی بر اساس قطعنامه‌های سازمان ملل بیشترین استفاده و منفعت را بدست بیاورند.

برای این که طرف‌های یک معاهده سرمایه‌گذاری، بتوانند از این معاهده‌ها و قراردادهای سرمایه‌گذاری به عنوان تضمینی برای حقوق خود استفاده مطلوب نمایند، پیش‌بینی بند حل و فصل اختلافات یکی از مهم‌ترین ملزومات است. این بند باید به گونه‌ای طراحی و تنظیم گردد که بتواند طرفین را در زمان حدوث اختلافات ناشی از تضاد منافع و تفاوت انتظارات طرفین از یک سرمایه‌گذاری، به رضایت کافی و لازم امیدوار نماید؛ چرا که در این دست سرمایه‌گذاری‌ها، سرمایه‌های بسیار هنگفت و بالایی در جریان است و از طرفی با منافع ملی یک دولت رو به رو هستیم که این منافع، تحت مالکیت عمومی جمعیت آن سرزمین است و این امر اهمیت قضیه را دوچندان می‌کند.

برای این که حل و فصل اختلافات در این حوزه سرمایه‌گذاری به بهترین نحو صورت پذیرد، باید از بهترین روش‌های حل و فصل اختلافات و بهترین مراکز و محاکم جهت انجام این امور بهره گرفته شود. از طرفی یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های سرمایه‌گذاران عدم ارجاع چنین اختلافاتی در حوزه صلاحیت محاکم داخلی دولت پذیرنده سرمایه می‌باشد.

داوری سرمایه‌گذاری خارجی در رابطه با نحوه حل و فصل اختلافات، مطلوب‌ترین روش به شمار می‌رود، و طرفین یک معاهده سرمایه‌گذاری دو یا چند جانبه عموماً با ارجاع امر به داوری سرمایه‌گذاری به دنبال حل و فصل اختلافات خود هستند. در سطح جهان مراکز داوری متعددی وجود دارد، که طرفین اختلاف می‌توانند آن‌ها را صالح دانسته و برای حل اختلافات به آن‌ها مراجعه کنند. یکی از مهم‌ترین این مراکز، ایکسید است که به دنبال حل و فصل اختلافات ناشی از سرمایه‌گذاری، میان سرمایه‌گذاران خارجی تابع دول متعاقد و دولت‌های عضو این مرکز، است.

در این کتاب، ما به دنبال آن هستیم که بدانیم آیا با معیارهایی که وجود دارد، ایکسید بهترین مرجع برای حل و فصل اختلافات در حوزه سرمایه‌گذاری‌های خارجی نفتی است یا خیر؟

برای پاسخ به این سوال نقاط ضعف و قوت ایکسید مورد بررسی قرار گرفته خواهد شد و به بررسی اجمالی برخی از مهم‌ترین مراکز داوری می‌پردازیم تا ببینیم در نهایت رویکرد اتخاذی ایکسید در این حوزه مطلوب است یا خیر.

دولت جمهوری اسلامی ایران، یکی از بزرگترین ذخایر هیدروکربنی را در سطح جهان در اختیار دارد. از این رو حقوقدانان ما باید در رابطه با نحوه تنظیم قراردادهای سرمایه‌گذاری نفتی، مخصوصاً تنظیم مقررات جهت حل و فصل اختلافات ناشی از این دست سرمایه‌گذاری‌ها و نهادهایی که باید جهت حل و فصل اختلافات به آن رجوع شود، دقت و زیرکی تمام را به خرج دهند، تا همیشه بتوانند در این حوزه از بهترین امکان و نهادها در سراسر جهان برخوردار باشند. با توجه به اینکه دولت ما هنوز به کنوانسیون ایکسید نپیوسته است اما این امر مانع از آن نشده که دولت ایران مطلقاً و در کلیه معاهدات سرمایه‌گذاری با سایر دولت‌ها این نهاد را به رسمیت نشناسد.

با توجه به اهمیت این دست از مراکز ما با تحقیق، پژوهش و ترجمه متونی که در این زمینه منتشر شده است، به دنبال آن هستیم که با شناسایی نقاط ضعف و قوت این دست از مراکز و رویکرد اتخاذی آن‌ها، کمال بهره‌وری را از این دست از مراکز داشته باشیم و بنیم عضویت ما در این مراکز چه منافی برایمان به دنبال خواهد داشت و چه بسا رویکرد این مراکز ممکن است به گونه‌ای باشد که استفاده از سایر مراکز کمک بیشتری به ما کند، حتی مراکزی که نیاز به عضویت در آنها نیست.

همینطور با ترجمه متون حقوقی در حوزه سرمایه‌گذاری، داوری بین‌المللی و پرونده‌های نفتی می‌توانیم به دامنه لغات علاقه‌مندان در این زمینه‌ها کمک شایانی

نماییم و برای همین امر جهت دسترسی و استفاده آسان علاقه مندان در این حوزه به دلیل این که در این کتاب دائماً با کنوانسیون ایکساید و کنوانسیون نیویورک سر و کار داریم، متن کنوانسیون واشنگتن - (ایکساید) ۱۹۶۵ و کنوانسیون نیویورک ۱۹۵۸، به همراه ترجمه آن به ضمیمه آورده شده است.

ضمن تقدیم این کتاب به مادر و پدرم که همیشه و در همه حال حامی من در زمینه دانش و پژوهش هستند، از جناب آقای محمود رضانی و مدیریت محترم انتشارات آوا کمال تشکر را دارم که در ترجمه، چاپ و انتشار این کتاب همراه و مشوق بنده بودند.

محمد باقر عاذا - ۱۴۰۳

بخش نفت با دو عامل بسیار مهم مشخص می‌شود: توزیع نا برابر آن در جهان و این واقعیت که برای بهره برداری از این منبع نیاز به سرمایه‌گذاری زیادی می‌باشد. در نتیجه، سرمایه‌گذاری در بخش نفت شامل انتقال سرمایه‌ای هنگفت از طریق سرمایه‌گذاری خارجی است. در جایی که سرمایه‌گذاری‌ها در مکان‌هایی انجام می‌شود که اقداماتی از سوی دولت می‌تواند تأثیر منفی بر سرمایه‌گذاری بگذارد، بنابراین برای چنین سرمایه‌گذارانی بسیار مهم است که از خود در برابر اقدامات بعدی و آتی دولت میزبان سرمایه‌گذاری محافظت کنند. این امر عمدتاً با ارائه ساز و کار حل و فصل اختلافات برای حل و فصل هر گونه اختلاف سرمایه‌گذاری که ممکن است بین سرمایه‌گذاران خارجی و دولت میزبان سرمایه‌گذاری ایجاد شود، محقق شده است. در سال‌های اخیر، نهادها و موسسات حل و فصل اختلافات فراوانی وجود داشته، که به طرف‌های مناقشه طیف وسیعی از گزینه‌ها را در مورد چگونگی و محل حل و فصل اختلافات خود ارائه کرده است. هدف از نگارش این کتاب این است که مشخص شود، آیا مرکز بین‌المللی حل و فصل اختلافات سرمایه‌گذاری (ایکسید)، به گونه‌ای عمل می‌کند که انتظارات طرفین را برآورده کند، و آیا بهترین گزینه برای حل و فصل اختلافات سرمایه‌گذاری نفتی است یا خیر. این امر از طریق بحث در رابطه با ماهیت سرمایه‌گذاری‌های بین‌المللی نفتی و چگونگی نشأت گرفتن و بروز اختلافات از این دست از سرمایه‌گذاری‌ها و بررسی رویه اداری و فرآیند قضایی ایکسید در پرتو پرونده‌های تصمیم‌گیری شده ناشی از اختلافات در سرمایه‌گذاری‌های نفتی، محقق می‌گردد.

فہرست پروندہ ہا

- AGIP SpA v The Government of the Peoples Republic of Congo (ICSID Case No ARB/77/1).
- Amco Asia Corporation v Republic of Indonesia, Decision on Jurisdiction, 25th Septembe 1983, ICSID Reports 103
- Amco Asia v. Indonesia, Decision on Annulment, 1 ICSID Reports 515/6, 16th May, 1986
- Anglo-Iranian Oil Company (United Kingdom v Iran) 1951 ICJ Reports, (22nd Jul 1952), available on <http://www.icj-cij.org/docket/files/16/1999.pdf> . available on <http://icsid.worldbank.org/ICSID>
- Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited (Belgium v. Spain) ICJ Rep, 1970. available on <http://www.icj-cij.org/docket/index.php>
- BP v the Government of the Libya Arab Republic
- Bidas S.A.P.I.C and Ors v Government of Turkmenistan and Another, ICC Arbitration Case no. 9058/FMS/KGA
- Cable TV v St. Kitts and Nevis, Award, 13th January 1997, 13 ICSID Review– Foreign Investment Law Journal 328 (1998)
- CMS Gas Transmission Company v Argentina (Award, May 12, 2005) ICSID Case no ARB/01/08, 44 ILM 1205, available on <http://icsid.worldbank.org/ICSID>
- CMS Gas Transmission Company v Republic of Argentina (Annulment Proceedings), ICSID Case no. ARB/01/8, 27th September, 2007, available on <http://icsid.worldbank.org/ICSID>

- *Compañía de Aguas del Aconquija S.A. and Vivendi Universal v Republic of Argentina*
- *EnCana v Republic of Ecuador*, Award, delivered on the 3rd February 2006. See *Investment Treat News (ITN)* of March 2, 2006
- *Holiday Inns SA and others v Morocco*, ICSID Case no. ARB/72/1
- *Hulley Enterprises Limited (Cyprus) v The Russian Federation*;
- *IN AN ARBITRATION UNDER THE TREATY BETWEEN THE UNITED STATES OF AMERICA AND THE REPUBLIC OF ECUADOR CONCERNING THE ENCOURAGEMENT AND RECIPROCAL PROTECTION OF INVESTMENT AND THE UNCITRAL ARBITRATION RULES*, Interim Award, delivered 1st December 2008 awards on jurisdiction and admissibility given on the 30th November, 2009)
- *Joint-Yashlar and Bidas SAPIC v. Government of Turkmenistan*, Interim Award, delivered on 8th June, 1999 available at <http://www.mealeys.com>
- *Joy Mining Machinery Limited v. Arab Republic of Egypt*, Decision on Jurisdiction: ICSID Case No. ARB/03/11, 44 *International Legal Materials* 73 (2005) decided 6th August 2004
- *Klockner Industrie GmbH v United Republic of Cameroon*, Decision on Annulment, Vol. 2, ICSID Reports 95, given on 3rd May 1985
- *Klockner Industrie GmbH v United Republic of Cameroon*, Vol. 10, *Yearbook of Commercial Arbitration* (1985) 74, award given 21st October, 1983
- *Kuwait v American Independent Oil Co. (Aminoil)*, March 24, 1982, reported in 21, *International Legal Materials*, 976 (1982)
- *LETCO v Liberia*, Decision on Jurisdiction, 24th October 1984, 2 ICSID Reports 351
- *LG& E Energy Corporation and Others v. Argentine Republic*, ICSID Case No. ARB/02/1

- LIAMCO v the Government of the Libyan Arab Republic
- Maritime International Nominees Establishment (MINE) v Republic of Guinea, ICSID Case no. ARB/84/4
- Mihaly International Corporation v. Democratic Socialist Republic of Sri Lanka, ICSID Case No. ARB/00/2, Award of 15 March 2002, 17 ICSID Review—Foreign Investment Law Journal (2002) 142:
- MINE v Guinea, Decision on Annulment, Vol. 4, ICSID Reports 79, given on 22nd December, 1989.
- Rompetrol Group NV v Romania, Decision on Preliminary Objections (ICSID Case ARB/06/03) April 18, 2008;
- Ruler of Qatar v International Marine Oil Company 18, I.L.R. 144 (1951)
- Saudi Arabia v Arabian American Oil Company (Aramco), (1963) 27 International Legal Reports 117 (23rd August 1958)
- Tokios Telekes v Ukraine, Decision on Jurisdiction, ICSID No. ARB/02/18, ICSID Review-Foreign Investment Law Journal, 205, 220-225
- TOPCO v the Government of the Libyan Arab Republic Wena Hotels Ltd v Arab Republic of Egypt, Decision on Application for Annulment, 41 I. L. M. 933 (2002) delivered 5th February 2002.
- Yukos Universal Limited (Isle of Man) v. The Russian Federation Zhinvali Development Ltd v Georgia, ICSID Case No. ARB/00/1 delivered on 24th January 2003

فصل اول :
کلیات

حل و فصل اختلافات، قدمتی به قدمت وجود خود بشریت دارد؛ و در طول سالیان متمادی، ساز و کارهای مختلف جهت حل و فصل اختلافات تکامل یافته است، که از این میان، حل و فصل اختلاف از طریق توسل به اقدام قضایی، محبوب‌ترین و پرکاربردترین آن‌ها است، زیرا به گسترش و تعمیم قدرت‌های حاکمیتی دولت‌ها تبدیل شده است. با این حال، در نیمه دوم قرن بیستم نظاره گر دوره‌ای از جهانی شدن بودیم، که با رشد تصاعدی فعالیت‌های اقتصادی فراملی توسط شرکت‌های عمدتاً چند ملیتی نمایان شد. همانطور که تجارت و سرمایه‌گذاری از مرزهای ملی فرا تر رفته و در سراسر جهان گسترش یافته است، وقوع اختلافات ناشی از سرمایه‌گذاری‌های مختلف اقتصادی را می‌توان امری بدیهی تلقی نمود؛ و به دلیل اینکه طرفین یک سرمایه‌گذاری اصولاً دارای تابعیت‌های متفاوتی هستند، و با این بحث که حل و فصل اختلافات آنها توسط مراجع قضایی که از حیث حقوقی در محاکم داخلی خاصی طرح گردد، مخالفت می‌کردند؛ این بحث امری غیرممکن بود. بیشتر سرمایه‌گذاری‌ها در بخش نفت، جنبه بین‌المللی دارند، زیرا مستلزم استقرار سرمایه، از جانب یک دولت برای سرمایه‌گذاری در دولت دیگری که غنی از منابع هیدروکربنی است، می‌باشد. چنین سرمایه‌گذاری‌هایی معمولاً با قراردادی میان سرمایه‌گذار و دولت میزبان همراه است؛ و از آن جایی که طرفین این قرارداد سرمایه‌گذاری اغلب انتظارات متفاوتی از سرمایه‌گذاری دارند، بین آن‌ها اختلاف ایجاد می‌شود.

از نظر تاریخی، تعدادی از ساز و کارهای حل و فصل اختلافات برای حل و فصل دوستانه اختلافات بین طرف‌های بین‌المللی که در ماده ۳۳ منشور ملل متحد مقرر شده، استفاده شده است؛ که از جمله آنها می‌توان به مذاکره، سازش، داوری، میانجی‌گری، حمایت

دیپلماتیک و طرح دعوی در دیوان بین‌المللی دادگستری اشاره کرد.^۱ با این حال، داوری به عنوان روشی ارجح و کاربردی‌تر برای حل و فصل اختلافات بین‌المللی، به ویژه در زمینه‌های تجارت و سرمایه‌گذاری، عمدتاً به دلیل ماهیت انعطاف‌پذیر آن و امکانی که به طرف‌های مناقشه برای تصمیم و توافق در مورد تعدادی از مسائل شکلی و ماهوی می‌دهد، ظاهر شده است.^۲ علاوه بر این، دلایل قابل دفاع و متعددی برای اهمیت و استفاده روزافزون از داوری مطرح شده است؛ مانند سرعت و تاثیر آن در حل اختلاف، تخصص داوران و اطمینان از بی‌طرفی رسیدگی با خارج کردن آن از کنترل یا اختیارات دولت میزبان.^۳ داوری به عنوان یک مفهوم، عبارت از یک مکانیزم حل و فصل اختلاف خصوصی است، که در آن طرفین اختلاف توافق می‌کنند، که اختلافات موجود یا آتی ناشی از روابط قراردادی خود را جهت حل و فصل نزد شخص یا افرادی که به تخصص یا قضاوت آنها اطمینان دارند، ارائه کنند. کمیسیون حقوق بین‌الملل آن را به عنوان «رویه‌ای برای حل و فصل اختلافات بین دولت‌ها از طریق یک حکم الزام‌آور بر اساس قانون و در نتیجه تعهدی که از پیش به طریق داوطلبانه پذیرفته است» تعریف کرده است.^۴ این تعریف در حال حاضر به اتباع و شرکت‌های بزرگ تعمیم یافته است. توسل به داوری اغلب در موافقتنامه‌های داوری گنجانده شده است؛ که طبق اصل لزوم

1- Umozurike, U.O., Introduction to International Law, 3rd Edition (Ibadan: Spectrum Law Series, 2005) page 186 – 195.

2- Blackaby, N & Constantine, P., Redfern and Hunter on International Arbitration, 5th Edition (New York: Oxford University Press, 2009) page 1.

3- Paasivirta, E., Participation of States in International Contracts and Arbitral Settlement of Disputes (Helsinki: Lakimiesliiton Kustannus, 1990).

4- Volume II, Year Book of the International Law Commission (YBILC) 1953, p.202 available on;

[http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes\(e\)/ILC_1953_v2_e.pdf](http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes(e)/ILC_1953_v2_e.pdf) (last visited on June 21, 2011. (entered into force June 7, 1959).

قراردادهما،^۱ به عنوان قراردادی که بر مبنای تراضی آزادانه منعقد می‌شود، الزام‌آور و قابل اجرا تلقی می‌شود. این موافقتنامه در تلاش است تا تعادلی بین حاکمیت دولت و نیاز سرمایه گذار با مکانیزم حل اختلاف بی‌طرفانه ایجاد کند. موافقتنامه داوری و هر رأی یا تصمیم ناشی از آن به طور جهانی مقدس و مصون از انتقاد است. علاوه بر این، کنوانسیون نیویورک این امکان را فراهم کرده است که آرای داوری که به طور معتبر مطابق با مقررات مندرج در کنوانسیون صادر شده‌اند،^۲ در دولت‌های امضاکننده آن کنوانسیون به رسمیت شناخته و اجرا شوند.

اختلافات سرمایه‌گذاری در بخش نفت، مانند سایر اختلافات مربوط به دولت‌ها و سرمایه‌گذاران، دارای ویژگی‌های متمایز خاصی است؛ که این تمایز در شیوه حل و فصل اختلاف انتخاب شده توسط طرفین، منعکس می‌گردد. این اختلافات عمدتاً ناشی از اقدامات مشروعی است، که توسط دولت یا نهادهای زیرمجموعه‌ی آن در اعمال حاکمیتشان انجام می‌شود و اغلب این دولت است که محکوم یا پاسخگو اعمال خود می‌باشد.^۳ همچنین نارضایتی سرمایه‌گذاران، گاهی از تغییر شرایط یا شروط تحت آن سرمایه‌گذاری‌ها که توسط دولت تغییر می‌کند، که معمولاً برخلاف موضع قبلی اتخاذ شده توسط دولت می‌باشد، ناشی می‌شود. در نهایت، دادگاه‌های ملی دولت میزبان سرمایه‌گذاری، اغلب از قبول رسیدگی به اختلافات ناشی از سرمایه‌گذاری مستثنی و

1- pacta sunt servanda

[این اصطلاح در حقوق بین‌الملل عمومی به مفهوم اصل قداست معاهدات می‌باشد و در عالم حقوق خصوصی بیانگر اصل الزام آور بودن عقود و معاهدات و مترادف آیه شریفه «یا ایها الذین آمنوا اوفوا بالعقود»... می‌باشد.] مترجم

2- United Nations Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards, June 10, 1958, UNTS, vol. 330, p.3.

3- Investor-State Disputes: Prevention and Alternatives to Arbitration: UNCTAD Series on International Investment Policies for Development, (New York & Geneva: United Nations, 2010) page 10.

محروم هستند و در نتیجه وصف اصحاب دعوی بین المللی به هر دو طرف اعطاء می گردد.

با این حال، علیرغم دست آوردهایی که توسط دادگاه دائمی داوری (PCA) و متعاقباً دیوان بین المللی دادگستری (ICJ) به دست آمده بود، آنها هنوز نتوانستند محاکم مناسبی برای حل و فصل چنین اختلافاتی میان سرمایه گذار و دولت باشند. در دعوی بارسلوناتراکشن،^۱ دیوان بین المللی دادگستری چنین حکم داد که فقط یک دولت است که می تواند از طرف اتباع خود در دیوان بین المللی دادگستری تحت مفهوم حمایت دیپلماتیک طرح دعوا کند. ثانیاً، دکترین کالوو که در دولت های آمریکای لاتین رایج بود، کنترل اختلافات بین المللی با سرمایه گذاران خارجی را به دادگاه های ملی خود سپرد و در نتیجه حق آن ها را برای درخواست حمایت دیپلماتیک از دولت های خود محدود کرد.^۲

بنابراین، در حالی که منازعات بین دولت ها به اندازه کافی توسط اساسنامه دیوان بین المللی دادگستری و محکمه دائمی داوری پوشش داده شده بود، اما همچنان نیاز به ایجاد محکمه ای وجود داشت،^۳ که در آن افراد و شرکت هایی که تجارتي را در دولت های خارجی انجام می دهند، به دنبال جبران هرگونه اختلاف ناشی از سرمایه گذاری های بین المللی خود باشند، به خصوص که این سرمایه گذاران در عرصه جهانی سهم و مشارکت فعال تری پیدا کرده بودند.

1- Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited (Belgium v. Spain) ICJ Rep, 1970, available on <http://www.icjci.org/docket/index.php> (last visited, November 22, 2010).

2- U. O. Umozurike, Introduction to International Law, 3rd Ed. (Ibadan: Spectrum Law Series, 2005) p.131-132.

3- PCA: Permanent Court of Arbitration

این امر مورد توجه ذینفعان مختلف در عرصه جهانی بود و آن‌ها را بر آن داشت تا ابزارهایی نظیر داوری بین‌المللی را در دادخواهی ترجیح و آن را در برابر ابزارهای حل و فصل اختلافات غیرقابل اجرا، مانند مذاکره، میانجیگری و سازش، ترویج داده و از آن‌ها حمایت کنند.

در سال‌های اخیر، انفجاری در تعداد نهادهای مختلف داوری بین‌المللی و تلاش برای اداره داوری بین‌المللی به صورت موقت و نهادی رخ داده است؛ و این داوری‌ها به طرف‌های مناقشه انتخاب بیشتری برای حل و فصل اختلافاتشان داده است. این موارد شامل قوانین داوری آنسیترال برای استفاده در داوری موقت، اتاق‌های بازرگانی بین‌المللی (ICC)، دادگاه داوری بین‌المللی لندن (LCIA)، مرکز بین‌المللی حل و فصل اختلافات سرمایه‌گذاری (ICSID) و تعدادی دیگر از مراکز داوری بین‌المللی و منطقه‌ای، است.

در این کتاب به دنبال بررسی این مسئله هستیم که آیا ایکسید، با توجه به این واقعیت که به طور خاص برای حل و فصل اختلافات سرمایه‌گذاری ایجاد شده است، بهترین محکمه برای حل و فصل اختلافات ناشی از سرمایه‌گذاری بین‌المللی نفتی می‌باشد یا خیر.

مقررات حل و فصل اختلاف از ویژگی‌های بسیار رایج در قراردادهای ویژه قراردادهایی است، که طرفین بین‌المللی در آن شرکت دارند و سوال اینجاست که آیا ارجاع اختلاف جهت حل و فصل به ایکسید بهترین گزینه برای طرفین در مقایسه با سایر مراکز داوری خواهد بود؟ این سوال با توجه به اینکه داوری در ایکسید در رابطه با اختلافات ناشی از سرمایه‌گذاری‌های نفتی بین‌المللی یا فراملی تا چه میزان سودمند است، مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

در فصل دوم به طور کلی بر روی سرمایه‌گذاری‌های نفتی تمرکز خواهیم کرد و با ارائه یک نمای کلی از سرمایه‌گذاری در حوزه نفت، ماهیت اختلافات ناشی از چنین سرمایه‌گذاری‌هایی و چگونگی حل و فصل این اختلافات در گذشته را بررسی خواهیم کرد.

فصل سوم به حل و فصل اختلافات سرمایه‌گذاری در ایکسید با بررسی تحولات تاریخی آن، روبه‌های اداری آن و مزایا و معایب سازمان داوری در ایکسید و همچنین نهادهای جایگزین موجود برای حل و فصل اختلافات سرمایه‌گذاری می‌پردازد. در فصل چهارم، تجزیه و تحلیلی برای تعیین مناسب بودن ایکسید برای حل و فصل چنین اختلافاتی از طریق تطبیق آن با عواملی که داوری را به عنوان بادوام‌ترین ابزار برای حل و فصل اختلافات سرمایه‌گذاری نفتی می‌سازد، انجام می‌شود.

فصل دوم:
سرمایه گذاری های بین المللی نفتی

گفتار اول - بررسی اجمالی سرمایه‌گذاری‌های نفتی

در ۱۰۰ سال گذشته، نفت به دلیل تطبیق پذیری و عدم کشش نسبی آن به عنوان منبع انرژی،^۱ و در مصارف صنعتی، به یکی از مهم‌ترین کالاهای جهان تبدیل شده است.^۲ نفت خام حدود ۳۳/۲ درصد از کل عرضه انرژی اولیه جهان را تشکیل می‌دهد؛ این در حالی است که سایر هیدروکربن‌ها، گاز و زغال سنگ به ترتیب ۲۱/۱ درصد و ۲۷ درصد سهم را در عرضه انرژی اولیه تا سال ۲۰۰۸ را تشکیل می‌دادند.^۳ نفت خام به تنهایی حدود ۶۰ درصد از سوخت‌های حمل و نقل در جهان را تشکیل می‌دهد.^۴ مصرف جهانی نفت به طور نجومی از حدود ۱ میلیون بشکه در روز در سال ۱۹۱۵ به ۸۷ میلیون بشکه در روز در سال ۲۰۱۱ افزایش یافته است.^۵

۱- در علم اقتصاد چنانچه تغییر قیمت در عرضه یک کالا داشته باشیم هر میزان افزایش دو جنبه را ایجاد می‌نماید، این عمل در کالاهایی که کشش دارند به این معنی که کالاهای جایگزینی برایشان وجود دارد، این کالاها جانشین کالای مذکور خواهند شد و در کالاهای نسبتاً غیر کشسان به این معنی است که تغییرات نسبتاً زیاد در قیمت باعث تغییرات نسبتاً کمی در کمیت تقاضا می‌شود. به عبارت دیگر، مقدار چندان به قیمت وابسته نیست. به طور دقیق تر، درصد تغییر در مقدار کمتر از درصد تغییر در قیمت است. تقاضای نسبتاً بی کشش زمانی رخ می‌دهد که خریداران بتوانند از بین تعداد کمی از جایگزین‌های ناقص در مصرف انتخاب کنند. به روشی مشابه، عرضه نسبتاً غیرکشسان زمانی اتفاق می‌افتد که فروشندگان تنها با تغییر منابع بین تعداد کمی از جایگزین‌های ناقص در تولید، قادر به تولید کالا باشند.

2- Omoregbe, Y., Oil and Gas Law in Nigeria, simplified (Lagos: Malthouse Press Ltd, 2001).

3- Key World Energy Statistics 2010, International Energy Agency (IEA), available on http://www.iea.org/textbase/nppdf/free/2010/-key_stats_2010.pdf (last visited 22nd June, 2011).

4- Ibid.

5- BP Statistical Review of World Energy, June 2011 available on www.bp.com/statisticalreview (last visited 22nd June 2011).

این میزان تا سال ۲۰۲۱ به بیش از ۹۷ میلیون بشکه در روز رسیده است.

متأسفانه این منبع گران بها به طور مساوی در جهان توزیع نشده است و بیشتر آن در خاورمیانه، روسیه، بخش‌هایی از آمریکا و آسیا و چند دولت در آفریقا متمرکز شده است.^۱ در نتیجه، نفت خام باید از دولت‌های غنی از این منابع برای سایر دولت‌هایی با نرخ تقاضا و مصرف بالاتر استخراج شود.

با این حال، صنعت نفت بسیار پیچیده و سرمایه‌بر است، و نیاز به استفاده از فناوری زیادی دارد. اکتشاف برای خود منبع، نیاز به بررسی‌های لرزه‌ای زیادی دارد،^۲ تا امکان وجود ذخایر نفتی در مقادیر تجاری مشخص شود. پس از آن مرحله حفاری فرا می‌رسد؛ که در آن، نفت با استفاده از دکل‌ها و سکوه‌های نفتی، قبل از انتقال نفت استخراج شده و به تاسیسات بارگیری یا ذخیره سازی، استخراج و منتقل می‌شود. این فعالیت‌ها را فقط افرادی می‌توانند انجام دهند که منابع مالی، دانش فنی و پرسنل ماهر را دارند که اغلب از دولت‌های ثروتمندتر و توسعه‌یافته‌تر هستند.^۳

اولین سرمایه‌گذاری‌های خارجی در بخش نفت در اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم انجام شد. مشخصه آن سرمایه‌گذاری‌ها این بود، که به شرکت‌های نفتی خارجی، امتیازات انحصاری برای پوشش مناطق بسیار وسیع برای یک دوره زمانی بسیار طولانی از ۵۰ سال به بالا داده می‌شد. برای مثال، امتیازی که در سال ۱۹۲۶ توسط دولت لیبریا اعطا شد، قرار بود به مدت ۹۹ سال اجرا شود و یک میلیون هکتار زمین را تحت پوشش قرار دهد.^۴ به طور مشابه، حق الامتیاز پرداخت شده در رابطه با

1- Smith E.E., et al, International Petroleum Transactions, 3rd Edition (Colorado: Rocky Mountain Mineral Law Foundation, 2010) page 17.

۲- بررسی لرزه‌ای، روش بررسی ساختار زیرزمینی، به ویژه در رابطه با اکتشاف ذخایر نفت، گاز طبیعی و معدنی.

3- Ibid. Page 54-55

4- Smith D.N. & Wells, Jr., L.T., Mineral Agreements in Developing Countries: Structures and Substance, 69, The American Journal of International Law (1975) 560, 566.

نفت بر اساس حجم نفت خام تولید شده تعیین می‌گردید و نه ارزش آن؛ که همین امر منجر به کسب سودهای باد آور شرکت‌های نفتی به ضرر دولت‌های میزبان شد.^۱ این سرمایه‌گذاری‌های اولیه در زمانی انجام شد که اکثر دولت‌های میزبان سرمایه‌گذاری هنوز تحت رژیم استعماری بودند؛ یا ارزش این منبع گران بها را کاملاً درک نکرده بودند. در دهه ۱۹۶۰، حدود ۸۵ درصد از ذخایر نفتی جهان در دست شرکت‌های نفتی چند ملیتی خارجی بود.^۲ با ظهور استعمارزدایی و تصویب قطعنامه ۱۸۰۳ سازمان ملل در دسامبر ۱۹۶۲،^۳ اکثر دولت‌های غنی از منابع، مالکیت و حاکمیت خود را بر منابع نفتی خود اعلام کردند.

ایجاد سازمان متشکل از دولت‌های صادرکننده نفت (اوپک) در سال ۱۹۶۰، اکثر تولیدکنندگان نفت را تشویق کرد تا شرکت‌های ملی نفتی را برای مشارکت مستقیم در صنعت تشکیل دهند که از طریق آن مالکیت دولت‌ها بر منابع نفتی اعمال گردد.^۴

گفتار دوم - ماهیت اختلافات سرمایه‌گذاری نفتی

دخالت دولت‌ها در منابعشان، تسلط بر ذخایر نفت را به شرکت‌های ملی نفتی که تا ۸۸ درصد از ذخایر جهان را کنترل می‌کردند، منتقل کرد.^۵ علی‌رغم این برتری و مزیت عالی، آن‌ها همچنان به تخصص فناورانه شرکت‌های نفتی خصوصی و خارجی

1- Omoregbe, Y (op cit.) Page 39.

2- Smith E.E., et al, (op. Cit.) page 48.

3- Resolution on Permanent Sovereignty over Natural Resources, UNGA Resolution 1803 (XVII), 2 I.L.M 223 (1963).

4- Omoregbe, Y (op cit.) Page 93.

5- Who are the major players supplying the world oil market?, Energy Information Agency (EIA), 28th January 2009, available on http://www.eia.gov/energy_in_brief/world_oil_market.cfm (last visited 24th June, 2011).